

דף ראשון

בין הדף היומי ופרשת השבוע

מפני שצדן הן

המשמשת לעשיית יין). (ב) העץ טוען פירות בכל יום. (ג) על פי הברייתא בפיטום הקטרת יין קפריסין למה הוא בא ששורין בו הצפורן כדי שתהא עזה.

לכאורה פירושו הראשון של תוספות לא מובן. הלא לכל עץ יש עלים, פירות וקליפות לפירות ומה המיוחד בצלף?

ואולי יש להשלים את תירוץ התוספות על פי הגמרא במסכת ברכות דף לו עמוד א' שם מביאה הגמ' ברייתא לגבי ברכה על 'מיני נצפה' ומסביר רש"י שהכוונה לצלף ומפני שגדלים בו כמה מיני אכילה נקרא מיני נצפה. הברייתא אומרת: "על מיני נצפה על העלים ועל התמרות (רש"י מסביר שתמרות זה מין בליטות בעלים הראויים אף הם לאכילה) אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ". רואים שכל מיני הצלף נחשבים אוכל וראויים לברכה. עוד מביאה הגמרא את שיטת רבי אליעזר במשנה, לפיה, כל מיני הצלף, התמרות שבעלים, האביונות והקפריסין חייבים במעשר. בלי להיכנס להיבט ההלכתי נראה שלפחות לחלק מהשיטות כל מיני הצלף ראויים למאכל וממילא לברכה ולמעשרות ואף אסורים בערלה בשלוש השנים הראשונות כפי שכתוב בפרשתנו פרשת קדושים "וְעֲרַלְתֶּם עֲרַלְתּוֹ אֶת פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְהָיָה לְכֶם עֲרָלִים...". ומכך שואלת הגמרא על רב יהודה המתיר בצלף של ערלה לאכול את הקפריסין בחוץ לארץ. אמנם בחו"ל יש המקילים בערלה, אך עדיין שואלת הגמרא קפריסין הם פרי ולכל הפחות ספק פרי וכיצד מתיר רב יהודה את אכילתם בעודם ערלה.

מן האמור לעיל ניתן להסביר את תוספות שכל הנראה לכך התכוונו. אמנם לכל אילנות הפרי יש בד"כ עלים, פירות וקליפה לפרי. אך מיוחד הצלף בעזותו שכל הצומח עליו ראוי לאכילה בעוד ששאר האילנות רק פירותיהם בד"כ ראויים לאכילה.

אגב, כיצד עולה בקנה אחד טבע ישראל שהינם עזים מחד וביישנים מאידך? – על כך מסביר המהר"ל בנתיב הבושה פרק א' היבט קצת שונה למהי עזות: "דבר זה בודאי שהבושה מביאה לידי יראה, שהמתבייש היפך העז המעיז נגד אחר, והמתבייש אינו עומד בפני אחר שאין ראוי לעמוד כנגדו, ולפיכך הבושה מביאה לידי יראת חטא, שאם אינו עומד נגד אחר מכל שכן שמקבל עליו יראת השי"ת, ולפיכך סימן טוב באדם שהוא ביישן, ומה שאמר בפרק אין צדין משמיה דר' אליעזר מפני מה ניתנה תורה לישראל מפני שהן עזים, אין זה קשיא, שמה שישראל עזים מורה שהם בעלי נפש, ואין הנפש שלהם מוטבעת בחומר, ומכל מקום הם ביישנים שהם מקבלים התפעלות מזולתם, מן השי"ת או ממי שגדול ממנו, אבל בעצמם עזים כי אינם בעלי חומר, והם כמו האש שהוא פועל ביותר מפני שהוא פועל בכח גדול, וכמו שפועל בחוזק כך ממחר לקבל התפעלות..".

בני ישראל נמשלו לכל מיני דברים וביניהם כאמור לצלף. מפגש זה עם הצלף מופיע במקורות שונים. ביניהם על פי הגמרא במסכת שבת דף צ"ו עמ' ב' לגבי שמירת שבת המופיעה אף היא בפרשתנו 'ואת שבתותי תשמורו'. שם אומר רבי עקיבא "מקושש זה צלפחד ומסביר החיד"א בספרו 'דבש לפי': "ואילן צלף רמזו בשמו - צלף חד והמבין יבין" וכן מובא בגמרא בשבת דף ק"ג עמ' ב' מדרש אודות חקלאי עברי בארץ ישראל "מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו, ונמלך עליה לגודרה, וזכר ששבת הוא, ונמנע אותו חסיד ולא גדרה. ונעשה לו נס, ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו".

לדעת החיד"א, חסיד זה הביא לידי תיקון את מחלל השבת במדבר: "והחסיד הזה היה צלפחד שחילל שבת והוא היה המקושש. ונתקן על ידי החסיד הזה, שבא לידי ניסיון ונתגבר על יצרו ושמר את השבת".

בערבם של הימים בהם אנו מעלים על נס בפני מי שאין שחכה לפניו את זכרם של אנשים קדושים שהיו גיבורים ועזים כאותו הצלף והוכיחו שישראל עזים באומות, יה"ר שנזכה לכך שאין כל אומה ולשון יכולים לעמוד בפניהם.

בדף היומי הנלמד השבוע אנו נתקלים במימרא מעניינת בסוגיית הגמרא דף כ"ה עמוד ב'.

הסוגיא באה בקשר למשנה בדף כ"ה עמוד א'.

המשנה אומרת: "בהמה מסוכנת לא ישחוט (הכוונה ביום טוב) אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה". המשנה מדברת על מקרה של בהמה חולה ביו"ט וקיים חשש שמא תמות ותהיה נבילה. בעל הבהמה רוצה לשוחטה ביום טוב על מנת למוכרה כבשר כשר השווה יותר מבשר נבילה. הבעיה היא שבעליה כבר אכל סעודת יום טוב וברור שאינו צריך לבשרה ובטח לא לכולו לצורך היום טוב. נחלקו ת"ק ור"ע. לפי ת"ק, המחמיר, צריך שיהיה מספיק זמן עד מוצאי יו"ט בכדי שיהיה ניתן לצלות את הבהמה לאחר שחיטתה ולאכול ממנה לפחות כזית. לפי ר"ע די בכך שיש מספיק זמן לאכול כזית בשר חי ממקום שחיטתה. כך או כך ברור לכל שלא צריך לסיים את כל בשר הבהמה ביום טוב בכדי שניתן יהיה לשוחטה בהיתר. מספיק שיש שהות של אכילת כזית ממנה, צלוי או חי.

בהקשר זה הגמרא מביאה מימרא בשם רבי אבא: "אמר רמי בר אבא הפשט וניתוח בעולה והוא הדין לקצבים מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט וניתוח". לדברי רבי אבא, אנו רואים שבשר העולה הנאכל כולו על המזבח נדרש הפשט העור וניתוח האיברים. אומר רבי אבא לימדה התורה דרך ארץ. כשם שלא מעלים קרבן כליל לה' ללא הפשט העור וניתוח האיברים, כך מן הראוי שלא יאכל אדם מבשר בהמה לפני הפשט העור וניתוח איברי הבהמה. הגמרא מתחבטת האם רבי אבא בדבריו בא ללמדנו איסור טריפה או דרך ארץ. מסקנת הגמרא שאין איסור באכילה ללא הפשט וניתוח, אלא יש כאן חוסר דרך ארץ. ומביאה הגמרא עוד הנהגות מאמירות של תנאים מהם משמע שיש כללי התנהגות שאסרו על עשיית דברים מסוימים, לא משום שהם אסורים אלא משום חוסר דרך ארץ בעשייתם. כגון: לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה ה"ז גרגרן. וכמו שמסביר רש"י במקום, שאין איסור לשתות כוס בבת אחת אבל לימדנו התנאים הלכות דרך ארץ שלא יראה אדם עצמו על הבריות כרעבתן. אף זה הממחר לאכול בשר קודם הפשט העור מהבהמה נראה כרעבתן ולכן זה אסור.

מידה זו של דרך ארץ הקשורה לפי חלק מהפרשנים לקריאה בה פותחת פרשתנו – 'קדושים תהיו'. וכך כותב הרש"ר הירש בפירושו לתורה: מצוות "קדושים תהיו" היא ציווי לשאוף ולהתאמץ להגיע לדרגה הגבוהה ביותר של שלימות אנושית מוסרית.

דומה כי בכלל שאיפה זו תופסת לה מקום מידת דרך ארץ.

בהקשר זה מביאה הגמרא אימרות נוספות של רבי אבא ובכללן אימרות על טבעם של ישראל. בהמשך מביאה הגמרא מימרות נוספות על טבעם של ישראל שנאמרו גם ע"י תנאים אחרים. בין היתר מביאה הגמרא 'תנא דבי רבי ישמעאל' המבאר את הפסוק "אש דת למו" (דברים לג, ב). לפי פירוש אחד בברייתא הפסוק בא לומר שהדת של עם ישראל היא אש. דת מלשון טבע ומנהג. קרי, מנהגם וטבעם של ישראל עז כאש. לכן ניתנה תורה לישראל. תורה זו מתשת כוחם ואלמלא ניתנה אין בכוחה של אף אומה לעמוד בפני ישראל. ומסיימת הגמרא במימרא של רבי שמעון בן לקיש על עזות הקדושה של עם ישראל: "שלושה עזים הן, ישראל באומות, כלב בחיות, תרנגול בעופות ויש אומרים אף עז בבהמה דקה ויש אומרים אף צלף באילנות". מדוע ישראל עזים באומות כבר הסבירה הגמרא לעיל ולמדה זאת מפסוק. ומונה הגמרא בכל מין מי נחשב לעז שבאותו המין. נתמקד במין הצומח. הצלף הוא העז באילנות ומדוע? – רש"י בענותנותו הרבה אומר שאינו יודע ותוספות במקום מסבירים ג' פירושים: (א) העץ מפיך ג' מיני צומח שונים – העלים, האביונות(פרי הצלף) והקפריסין(קליפת הפרי,